

HANNU PALONIEMI

**LUMI-
LUOLA-
POIKA**

LIKE

© Hannu Paloniemi & Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

LIKE

Like Kustannus
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-45631-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Prologi

Milloin äiti tulee, kysyin isältä ja pyyhkäisin pisaroita otsaltani. Isä nosti hangon korkealle päänsä päälle ja tunki heinämyökyä yläorsille, niin että pöly lennähti ladon kuumuudessa ilmaan kuin kipinät nuotiosta. Ojensin hänelle vissyvesipulloa, se tuntui viileältä, olin hakenut sen vaaranlaen varjoisimmasta ojasta.

Flanellipaita oli tummunut ja liimaantunut isän selkään. Eno tuli auttamaan ja he ähkivät kahdestaan hiljaisuudessa, vakavina, niin kuin olisivat lukeneet rukousta. Tuulenvire oli tyyntynyt kokonaan, sääsket taintuneet kuumuuteen. Sonja riuhtaisi mummun pelloilta jokaisen heinäkorren matkaan. Yritin pysyä siskoni perässä.

Eno veti letkaa taas traktorilla, väänteli vipuja ja siirräytti lavaa yhä uudelleen. Haravat jurahtelivat sänkeen ja hiki valui. Kuiva heinä kerääntyi läjiin. Joskus vielä minäkin ylenisin, ehdin ajatella, saisin ajaa mummun tärisevää traktoria. Siihen saakka riitti kuuma siniharmaa huntu joka koneesta hokkasi ja jota me haravamiehet seurasimme, ja yksisylinterisen saksalaisen moottorin kalkatus.

Mummu oli ollut leski jo yli kolmekymmentä vuotta, ukki oli kuollut kolmantena sotavuonna. Siitä lähtien äiti oli ollut isätön. Yksin mummu oli kasvattanut lapsensa, kantanut enoa sylissään navettaan ja takaisin, ja äiti oli hihtänyt vieressä. Mutta vasikoiden pito ei kannattanut enää. Niin monet olivat paketoineet peltonsa ja lähteneet. Etelään tai ulkomaille, tehtaisiin ja kaupunkeihin.

Mummu ei lähtisi täältä, ei ikinä. Kemijokivarressa, kaukana Itä-Lapissa oli hänen kotinsa, ja niin oli meidänkin.

Kuorma oli valmis. Kiipesin Sonjan kanssa kasan päälle pitelemään sitä aloillaan. Kun eno nosti kytkimen, painoin poskeni heiniin. Kuinka naarmuilla ihoni olikaan, kuinka kipeinä kyljet. Tartuin Sonjaa kädestä ja me ulvoimme kuin olisimme ratsastaneet valtavan eläimen selässä tai lentäneet linnun mukana, ja pelkäsimme putoavamme.

Silloin äiti ilmestyi korkeiden kuusten keskeltä pellolle. Me lopetimme työt siihen paikkaan.

– Joko täällä on ootettu, äiti kysyi ja humautti viltin maahan, kalpeana ja väsyneenä kaikista kantamuksista.

Kahvit ja pullat katettiin viltin päälle. Kampanisuja ja raparperimehua nostettiin repusta, kahisevaan leivinpaperiin käärittyä ruisleipää ja lauantaimakkaraa joka oli *voimallista*, ja rieskaa ja kylmää maitoa.

– Siunaa Taivaan isä ruoka ja anna hyvä Jumala meille poutaa että saahaan heinät tehtyä.

Upotin hampaani tuoreen leivän kumiseen sisukseen. Kieli liikkui, leukani jauhoivat minkä ehdivät, kylmä rieskaliemi valui maidon kanssa vatsaan. Onko hyvää, äiti kysyi minulta ja sujahti ladon vieressä ruostuvan hevosniittokoneen istuimelle. Hän nappasi ruokakorista vielä jotakin mitä en ehtinyt nähdä ja piteli sitä selkensä takana.

– Arvaappa mitä postia.

– Ei kai vain? isä sanoi.

– Kyllä.

– Ja mikä se on, eno kysyi sokeripala suussaan.

Isä laski höyryävän kahvikupin viltille, taittoi selkensä peltoon ja sulki silmänsä. Oi että.

– Onko tuo se kirje? Sonja kysyi.

- Totta se on, isä sanoi hiljaa.
- Luetaanko se nyt, minä kysyin.
- Kuka se uskaltaa, sanoi isä, kasvot yhä taivaalle käännettynä.

Äiti painoi ison ruskean kirjekuoren rintaansa vasten, käänsi niskansa alas ja oli hetken liikkumatta. Sen jälkeen hän avasi kuoren. Hän taittoi paperin varovasti auki, luki silmät suurina ja näytti itkevän vaikka hymyili. Isä nousi ylös ja niisti nenäänsä, joko heinänpölystä tai liikutuksesta. Onneksi olkoon nyt sitten, eno mutisi, tarttui hankoon ja tökki irtuheinää ladon edestä. Mitenkähän me täällä sitte pärjätään?

Isä puristi äidin syliinsä, nosti tämän irti maasta ja he nauroivat. Hän oli saanut työpaikan, vakituisen opettajan viran, kaukaa vierasta kaupungista. Isä oli tottunut jo nuorena kovaan työntekoon, muutamien kymmenien kilometrien päässä äitimme kotipaikasta, mutta hänen molemmat vanhempansa olivat jo kuolleet, ja tätä paperia olisi kelvannut heillekin näyttää. Oi että. Tästä se lähtee. Sinulla on heinää hiuksissa, äiti sanoi ja pyyhkäisi isän maantienväristä tukkaa monta kertaa.

- Lähetäätkö me sinne? Sonja kysyi ja kurkotti mehukannua minun vieressäni.
- Lähetään! isä sanoi.
- Minä en lähe, Sonja sanoi ja jäi katsomaan jostain syystä minua.
- En minäkään.

Isä ja äiti ja eno jatkoivat töitä. Haravoin Sonjan kanssa pellon päätyä, lähellä naapurin ruostunutta piikkilanka-aitaa, jonka takana pajupusikot olivat venähtäneet pitkiksi ja ojat kasvoivat koivua. Ladon vieressä maatui kaatuneita seipäitä ja puimakoneen raato.

Pysähdyin pyyhkimään hikeä ja huohottamaan sillä Sonjakin teki niin.

– Me muutetaan lopullisesti, hän sanoi jonkin matkan päässä minusta.

Kohautin harteitani. – Sinne menee koko päivä ajaa.

– En minä lähe, Sonja sanoi ja mulkaisi minua. – Ei lähetä.

Nojasin haravaan kuten siskonikin. Sonja oli täyttänyt jo viisi-toista, hän oli kolme vuotta minua vanhempi. Eno jatkoi niittoa. Kuusimetsä väreili kuumuudessa ja sen keskeltä kohosi suuri harmaa tunturi, joka näytti aina miten päin siellä oikein oltiin ja jota katselin siskoni kanssa nyt kuin viimeistä kertaa.

– Haluakko sinä sitte lähteä?

– En, minä sanoin, ja kun huomasin Sonjan vain tuijottavan, minä jatkoin. – En halua!

Ilma humautti harmaaksi kun aurinko meni pilveen. Pistävä kirkkaus hävisi, kuuset tummuivat seinäksi pellon ympärille. Me muuttaisimme täältä. Sääskiä laskeutui inisten poskille. He todella uurastivat, isä, äiti ja eno, kun heitä katsoi kauempaa. Mitä kipeämmin lihaksiin sattui, mitä painavampi oli heinämyöky, sitä vähemmän se näytti enää koskettavan heitä. Kipuaan aikuiset ahersivat pois, etteivät he muistaisi isättömyyttään koko ajan. Jokaisen hangonvedon, henkeä pidätellen ja voimien takaa tapahtuvan tempausun he saattoivat tehdä omien isiensä ja äitiensä vuoksi, ja kaatuneiden, rikkiammuttujen sukulaisten ja kaikkien niiden suosta raivattujen peltojen ja tyhjentyneiden kylien vuoksi.

Möhään iltapäivällä, ruokailun ja kahvien jälkeen, heinätyöt tulivat siltä päivältä tehdyksi. Isä ja eno olivat hyvällä tuulella. Tällä porukalla se täyttyy lato. Kunhan vain työnsyryssä pysytään.

Me lähdimme laskeutumaan vaaralta alas ja jätimme viimeinkin pellon, niin ettei sinne jäänyt kuin traktori naksahtelemaan ladon viereen, viilenemään yhdessä kesäyön kanssa.

I

Tuolla se on, äiti huudahti, ja minä heräsin takapenkiltä keskellä humisevaa siltaa. Ilta-aurinko välähteli sillan teräsristikoista, pauhaava ääni syöksyi sisään äidin avatessa ikkunan ja samassa autoon tunki palaneen leivän tuoksu – mäskin haju, jota jumalattoman suuri tehdas puski kaupungin ylle. Horisontissa, leveän joen takana se näkyi, Ruotsi. Vanha vesitorni, musta kirkko. Silta ei nähnyt vielä aavalle merelle mutta jostain täältä se löytyisi, Luoja kulki kanssamme. Onnellisia me olimme silloin, niin onnellisen tietämättömiä siitä, mikä meitä odotti.

Isä ajoi peräkärryn kanssa yhtä kyytiä läpi koko kaupungin. Kato, Sonja tönäisi minua, ja tuijotimme tuuheita puita joissa oli suuret lehdet, pitkiä puutarhamaisia katuja, kaupungintaloa joka kohosi puiston päässä varsinaisena laitoksena ja jonka ikkunoita joutaisi vielä laskeskella. Aivan se nauratti. Itäkairan ihmiselle sellainen oli komeaa katseltavaa. Ohi suuren koulun isä ajoi ja kirkon, ikivanhan ja polttamattoman, ja vielä hautausmaankin ohi aina saaren länsirannalle saakka, lähelle tullia, isolle parkkipaikalle missä hän viimein sammutti auton.

Kuinka vihreätä kaikki täällä oli. Tuulilasin edessä välkehti vesi. Sen takana odotti ulkomaat, vain kaupunginlahden takana.

Nousin autosta ja venyttelin muiden mukana. Isän nenästä tihkui verta kun hän tarkasti peräkärryn pressua, niin uupunut hän oli pitkän päivän ajomatkasta. Parkkipaikka pursusi autoja sekä

Suomen että Ruotsin kilvissä. Ihmiset painuivat ripeästi kauppoihin. Lännestä paistava aurinko heijastui isoista näyteikkunoista, kodinkoneliikkeestä, grillikioskista, Polar Marketista, ja mitäpä me saatoimme muuta kuin katsella.

Tulkaa syömään, äiti sanoi etupenkillä yhä istuen. Hän ojensi kylmälaukusta viimeiset leivinpaperikääröt, ja saman tien viereen pysäköi auto, ruotsalainen vanha Amazon josta nousi ulos hädin tuskin Sonjaa vanhempi poika. *Hejsan*, hän sanoi, emmekä me olleet valmistautuneet siihen millään tavalla. Isän eväskäärö jäi katolle kun hän meni tarkistamaan oliko vetoaisan kuppi kunnolla peräkoukussa, vai irtosiko se pikku nykäisystä. Ja sitten suoraan meitä kohti marssi kaksi mustiin tiukkoihin farkkuihin ja nahkatakkeihin pukeutunutta tyttöä, joiden huulet oli maalattu mustiksi. Metallinpalasia täynnä olevat vyöt roikkuivat vaatteiden päällä, tukka töröttöi ylöspäin kun he kävelivät ohitsemme kohti rantakadun suurta tiilirakennusta, Lihaporttia. Mitä sie vahtaat, toinen heistä sanoi minulle.

Kun isä oli syönyt makkaravoileivän, hän otti vesipullon ja kyykistyi. Riisuttuaan hikisen ajopaitansa hän huuhteli kainaloitaan, pesi kasvonsa ja kehotti minuakin tekemään niin. Peräkontista hän veti esiin ison ja litteän pukupussin kuin aarteen ja ahtautui sen kanssa uudelleen Toyotan etupenkille. Koko auto keinui. Äiti ojensi minullekin puhtaan paidan jossa oli pienet kaulukset ja joka piti vaihtaa päälle. Sonja harjasi tukkaansa. Kun etuovi avautui, isä nousi autosta suorat harmaat housut ja valkoinen silitetty paita yllään. Sen päälle hän solmi vielä kravatin – kyllä isä näytti komealta, ja kun äiti oli laittanut päälle mustan jakkutakin ja sipaissut huuliinsa kiiltoa me olimme kuin uudesti syntyneet.

– Miten me löyetään sinne?

Äiti vilkaisi itseään aurinkolipan pienestä peilistä. Vedin sie-
raimiin hajuveden tuoksua. Sonjan mielestä äiti näytti vähän

Meryl Streepiltä, siskoni oli päässyt käymään jo elokuvissa. Isä ajoi saarta ympäri. Avasin ikkunan, puutaloja katujen täydeltä, pitkiä rivitaloja, puistoja. Lämmintä ilmaa. Pihoilla ei näkynyt halkopinoja vaan uusia Mazdoja. Sonja katsoi sitä kaikkea uteliaana vaikka ei puhunut. Hän ei olisi halunnut muuttaa.

Lopulta isä ja äiti löysivät tien *Juhannussaareen*, uudelle asuinalueelle, kerrostalotyömaalle saaren pohjoiskärjessä. Vesitornin alapuolelle, loivaan länsirinteeseen oli ripoteltu betonielementtitaloja, niin samanlaisia että niitä erotti toisistaan vain ikkunoiden välisten peltivuorausten väri. Kaikki näytti erinomaisen hienolta. Tulevan talomme asfaltoidulla tasanteella oli jo muutamia autoja. Multapintaisella pihalla ei kasvanut mitään, ei puita eikä pensaita eikä vielä edes nurmikkoa.

Äiti astui A-rappuun sisään. Ovia ja postiluukkuja ei saanut jäädä vahtaamaan, isä oli sanonut jo autossa, kuljetaan reippaasti ylös tai alas. Joko se on kohta seitsemän, isä tivasi niska jäykkänä neljännessä kerroksessa. Äiti oli hengästynyt.

Tasan seitsemältä pimputimme ovikelloa. Ovi avautui heti.

– Asuntoa tarttisitta! mies vaaleassa ja isossa puvussa huudahti.

Hänen kasvonsa olivat tavattoman ruskettuneet. Kiharatuk-kaisella miehellä oli kiiltävä kravatti ja kävelykengät jalassa niin kuin hän olisi ollut juuri lähdössä jonnekin. Hän kätteli eteisessä minuakin. Isä tuijotti asuntoesitettä käsissään. Tyhjät huoneet kaikuivat. Mies viittasi meitä eteenpäin ja me tottelimme.

– Son kyllä hyä asunto tämä.

Isä ja äiti kulkivat huoneesta toiseen, hirvittävän hitaasti kuin Näkymätön mies televisiossa. Minä ja Sonja siirryimme perässä. Tähän tulee ompelukone, äiti kuiskasi minulle makuuhuoneessa ja hymyili kuumissaan. Huoneet olivat niin siistejä, suuria ja valkoisia ettei sitä voinut uskoa. Olisimme hyvin onnellisia siinä asunnossa.

Esittelijämies avasi kylpyhuoneen oven. Seinällä kiilsi suuri peilikaappi, jalkojen alla tasainen muovimatto, lämmintä vettä tuli lavuaarin täydeltä eikä amme ollut mikä tahansa soikko vaan ympärilaatoitettu, jämerä kampe. Kattoakaapa nyt, isä kuiskasi posket punaisina ja katsoi meitä silmiin. Kuka se ottaa minkäkin huoneen?

– Meille tulee kerrossängyt, tiesikkö, Sonja sanoi, kun mittasimme metallisella rullamitalalla toista makuuhuonetta.

– Minä otan alasängyn, Sonja jatkoi.

Ihmettelin mistä hän oli saanut sellaista tietää ja miksei minulle ollut kerrottu.

– Kyllä minä tiän, sanoin. – Minä otan yläsängyn.

Viimeiseksi esittelijä päästi meidät parvekkeelle. Oli se korkealla. Katopa Lauri, äiti nykäisi minua hihasta. Kerrostaloja, valtavia nostureita, kaupunginlahti jossa isä pitäisi vielä venettä, metsikkö sen vieressä, sieltä näki Ruotsiin saakka.

Isä ja äiti seisovivat vierekkäin pyhävaatteissaan ja katselivat sitä kaikkea.

Illalla matkustajakodissa autot ja mopot hurahtelivat aivan ikkunan takana. Minä ja isä nukuimme omassa tulitikkulaatikon kokoisessa huoneessa. Asunnon saanti se on nyt tärkeintä, isä toisteli sängyllään maaten ja puhui lähes kuiskaten jostain syystä.

– Niistä on kuule kova kilpailu, jonoksi asti on hakijoita. Niitä on tuolla maanpuoli täynnä –

– Ai keitä? minä kysyin.

– Teräsmiehiä, isä sanoi. Pelkkiä teräsmiehiä, ne on kaikki siellä tehtaalla töissä. Tiiäkkö poika tämänki takana on?

Minä en voinut tietää sitä.

– Kekkonen.

Isä katsoi minua pitkään silmiin. Hän oli saanut vaihdettua pyjaman päälleen.

– Terästehdas ja kaljatehdas, tämän kokoisessa kaupungissa...
Kekkonen se on hoitanu. Kaikki sieltä saa töitä, kunhan erottaa ruskean pullon läpinäkyvästä!

Mistä isä tiesi tämän kaiken?

Asunnoista kilpailisivat kaikki tehtaitten työntekijät, isä selitti. Sukkahousutehdaskin siellä oli. Kaupunki imi väkeä kuin sieni. Ei tarvinnut muuttaa etelään enää. Ei tarvinnut lähteä Ruotsiin, Kekkonen sen oli hoitanut...

– Alappa nyt nukkumaan, kuulin isän sanovan.

Minua väsytti mutta en saanut unta ensimmäisenä yönä siinä kaupungissa. Isä liuskeli huoneessa. Vielä myöhään yöllä hän otti työsopimuksen salkusta. Siinä se on, isä kuiskasi sänkynsä laidalla istuen kun näki minun kääntyvän ja katselevan häntä. Tällä sitä päästään eteenpäin, hän sanoi, piteli paperia kuin kuivuvaa vesiväriä ja luki sitä yhä niin kuin ei olisi nähnyt koskaan aikaisemmin. Hän oli saanut *vakituisen* työn. Opettajan työn. Ja mikä vielä parempaa, nyt me voisimme pyytää lainaa, isä jatkoi, ja minä näin että hän itki vähän.

Seuraavana aamuna kello yksitoista me löysimme kaupungin pääkadulla sijaitsevan pankin. Rakennuksen seinustalla parveili nuorisoa. Isä avasi oven ja astuimme sisään vanhaan suureen pankkisaliin. Äiti oli silittänyt minullekin paidan. Sonja mulkoili minua päästä varpaisiin. Odotin isän vieressä muhkeilla nahkaisuimilla ja katsoin isoista ikkunoista kuinka autoja kulki kadulla myötäensä. Joku tyttö istui kyykkysillään jalkakäytävällä ja nappasi tupakan kohti kadunvarteen parkkeerattua Taunusta. Tytön selässä luki *Damned*. Kaikuva sali toisti kirjoituskoneen naksahduksia ja hiljaista puhetta, isän silmät olivat painua kiinni, hänen otsallaan kiilsi hikipisara. Työsopimus tärisi isän käsissä.

Nyt meitä ei pysäyttäisi mikään – upouusi asunto odotti meitä. Ja kun isä ja äiti olivat viimein laskeneet oppilaitoksen

leimalla varustetun vakituisen työsopimuksen pankkivirkailijan pöydälle ja allekirjoittaneet tukun erilaisia papereita, he todella saivat pitää asunnon osakekirjaa hetken käsissään, kirjoittaa siihen pankkivirkailijan valvonnassa juhlallisesti nimensä, minkä jälkeen se otettiin lainan vakuutena uudelleen haltuun ja säilöttiin pankkiholvin uumeniin, kellariin, josta me sitten nousimme koko perhe kaksi kerrosta ylöspäin aina edustustiloihin saakka ja joimme siellä pullakahvit, tuliterän talon osakkeenomistajina. Ne olivat uunituoreita rähmäpullia. Niin meistä tuli kaupunkilaisia.

Ensimmäisenä päivänä äiti hurrutti ompelukonetta yötä myöten että saimme verhot ja keittiöön uuden pöytäliinan. Makasin Sonjan kanssa lattialle levitetyillä patjoilla. Kuuntelimme kuinka patterit suhisivat ja jossain avautui ovia. Loppukesän päivät olivat ihmeellisen lämpimiä. *Milloin lähdetään merelle?* Kaikki tuoksui uudelta ja puhtaalta, seinissä ei ollut yhtään lyijykynän jälkeä eikä avaimen kaivertamaa koloa, huimaava tyhjyys kaikui huoneissa kun sinne kannettiin laatikoita.

Huonekaluliike toimitti meille kerrossängyn ja koulupöydän, jonka ääressä tekisimme Sonjan kanssa vuorotellen läksyjä. Juoksimme pakettiautokuskeja portaita pitkin vastaan. Tavaaraa tuli pahvilaatikkotolkulla, äiti piti niistä kirjaa, merkitsi vihkoon numeroita ja summia. Jalkalamppu olohuoneeseen, eteisen matto, koristetyynyjä joihin hän ompelisi päällisen, isä jurrutti kivitokkaan seinään väkisin reiät että raanu saatiin paikoilleen.

Sitten kun tuolit, sohvut ja lamput olisi vain saatu hankittua, me kävisimme risteilyllä Perämeren saaristossa, Ruotsin puolella. Äiti oli huomannut mainoksen, hän leikkasi kaiken tärkeän lehdestä talteen. Eräänä päivänä makuuhuoneen pienelle pöydälle oli ilmestynyt *mönsterark för kläder*. Äiti ompeli vaatteensa siitä

lähtien itse ja neuloi siskolleni ja minulle villapaitoja kaiken vapaa-aikansa.

Yhtenä niistä ensimmäisistä aamuista, kun harpoin rappusia alas niin nopeasti että päässäni alkoi huipata ja juoksin horjuvin askelin pihalle, näin parkkipaikalla ikäiseni tummatukkaisen pojan. Hän pomppasi ylös nurinpäin nostetun pyörän vierestä.

– Hei, tuu tänne! poika huusi kovalla äänellä. – Äkkiä!

Minulla ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin kävellä sinne ja kyykistyä pyörän ääreen.

– Pietä sie nuita!

Hän tarkoitti ruosteisia ja likaisia kettinkejä. Pyörä oli kaksikymmentäneljätuumainen vanha Tunturi joka oli yltä päältä savessa.

– Nostat nuo paikoilheen ko mie pyöräytän poljinta!

Pojalla oli jotenkin suorakaiteen muotoinen naamataulu, voimakaspiirteinen nenä ja suuret silmät jotka katsoivat ensin suoraan kohti mutta kääntyivät hetken kuluttua sivuun, ja hänen poskilleen tuli hennosti väriä.

Tartuin hammasrattaalta pudonneeseen ketjuun. Aloin kiskoa sitä esiin, nostaa paikoilleen, ja kun hän yhtäkkiä pyöräytti poljinta, ihoani nipisti rajusti niin kuin sitä olisi leikattu saksilla.

– Ai helkkari, sanoin.

– Älä työnnä kättä sinne, poika sanoi ja jatkoi tyytyväisenä pyörittämistä sillä ketjut olivat menneet paikoilleen. – Nethän jää sinne välhiin!

Puhaltelin ilmaa, huomasin etusormessani punaisen pisteen ja puristin sormeni nyrkkiin. Pyyhi maahan! poika sanoi. Sen jälkeen käänsimme yhdessä hänen pyöränsä oikein päin. Pojan nimi oli Tommi. Kävi ilmi että hän tulisi samalle kuudennelle luokalle minun kanssani ja että hänellä oli isosisko kuten minullakin.

Tommi työnsi pyöränsä telineeseen ja lukitsi sen.

- Ootteko te uskovaisia, hän kysyi.
- Ei varmasti olla, minä sanoin. – Miten niin?
- Perhana ko löytäs rahhaa, hän sanoi. – Mie ostasin nuuskaa.

Siitä lähtien aloimme viettää aikaa yhdessä. Kiertelimme kerrostalotyömailla ja juoksimme omaa taloa ympäri, ja mikä tärkeintä, me kulkisimme kouluun kahdestaan.

Eräänä iltapäivänä se sitten tuli, juuri kun me pyörimme Tommin ja talon muiden lasten kanssa pihalla. Pakettiauto peruutti parkkipaikalta varovasti A-rapun oven eteen. Minä tiesin mitä siellä oli. Katsoimme Tommin kanssa kuinka sitä kannettiin autosta pihalle, ulko-ovesta sisään ja porras portaalta, tasanne tasanteelta aina neljänteen kerrokseen saakka, ja sieltä meidän olohuoneeseemme, eteläseinälle, kunniapaikalle posiolaisen raanun viereen. Tummanruskea möhkäle, jonka kosketinkannen alta paljastui kultainen *Fazer*.

Kun piano oli saatu ehjänä perille ja musiikkiliikkeen myyjälle ja yläkerran sedälle oli tarjottu lämpimät ananasrengasvoileivät, menimme isän ja äidin kanssa sohvalle istumaan. Isosiskoni otti Aaronin pianokoulun hyllyltä ja avasi sen eteensä telineelle. Sitten hän katsahti nuotteja. Näytti siltä ettei käsiä ollut syytä edes nostaa kosketinrivistön päälle, jos edessä ei ollut vihkkoa, josta niitä mustia tikkuja ja pallukoita, *neljäsosia*, tutkittiin.

Äiti otti minut kainaloonsa, ja siskoni alkoi soittaa. Se liikutti minun sisälläni jotain, mitä en tiennyt olevan olemassakaan. Äiti puristi minua tiukemmin itseään vasten ja pyyhkäisi nenäliinalla nenäänsä. Sama tunne kuin jouluna, kun isä avasi lahjapakettiaan pienen puisen levysoittimen ja laittoi sen kumiselle lautaselle seitsemänkymmentäkahdeksan kierrosta minuutissa pyöriä unkarilaisia tansseja. Oli kuin sisälleni olisi syttynyt valo.

Joitakin viikkoja myöhemmin seisoi ICA Marketin parkki-paikalla ulkomailla. Ruotsin puolella. Isä oli pessyt meidän taivaansinisen Corollan. Vettä oli holvaantunut takapenkille asti ja auto kiilsi huutomerkkinä Volvojen ja Saabien keskellä. Syysaurinko lämmitti viileää lauantai-iltapäivää kun kävelimme pääkatua etelän suuntaan, sillä äiti halusi nyt merelle, saaristoristeilylle.

– Tuolla näkyy ranta, isä huudahti risteyksessä. – Tuolta ne lähtee.

Ihmiset näyttivät samannäköisiltä kuin Suomessa. Ainoastaan kengät vaikuttivat uusilta, eikä juuri kenelläkään näkynyt silmä-laseja. Äiti oli kutonut minulle vaaleansinisen villahuivin josta tarttui langanhaituvia huuliin. Uuden toppapusakan hihat kahisivat ja siinä tuli heti kuuma. Oikeastaan minä olisin mieluummin pyöräillyt Tommin kanssa, tai soittanut pianoa, jolla olin alkanut harjoitella aina kun muut eivät olleet kotona. Mutta en ollut käynyt koskaan ulkomailla.

Rannan suunnalta tuli vastaan nuoria jotka raatasivat ruotsia.

– Kävele suoraan, siskoni sanoi. – Ei tarte pyöriä koko aikaa.

Sonja oli kähertänyt hiuksensa. Hänelle äiti oli ommellut vaaleansinisen villakangastakin ja pitkän keltaisen kaulahuivin niin että sisko näytti ruotsalaiselta hiihtäjältä. Hänkin hikoili vaatteissaan: meidän oli pitänyt kaiken muun jännittävyuden ohella varautua merimatkaan, joka saattaisi olla kylmä.

– Täällä vois vaikka asua!

Äiti kääntyili ja hymyili metsänvihreässä takissaan. Harpoin Sonjan perässä vanhojen hienojen puutalojen ohi kun isä pysähtyi lukemaan rantapuiston kylttejä. Jostain täältä se lähtisi, *rynttyyri*. Isä nosteli baskeriaan ylemmäs otsallaan ja avasi tumman-sinistä pusakkaansa. Äiti oli suunnitellut sen kaiken.

Rantapuiston nurmikolla liikkui Sonjan ikäisiä tyttöjä ja poikia, musiikki soi mankoista. Amerikanautoja lipui perä ylhäällä ja taka-akseli pullottaen aivan vieressämme, Barracudia, Firebirdejä ja Camarointa, jotka tuoksuivat bensiinille ja joiden moottorit murahtelivat musertavalla voimalla. Joku vihelsi auton ikkunasta.

Isä painui kohti rantaa. Sieltä hän löysi pyörätien, kapean hiekkatien, ja lähti pistelemään sitä etelän suuntaan.

Kävelimme jonossa eteenpäin niin kauan että autojen äänet hiljenivät. Oranssinpunainen matto kahisi saappaiden alla, minulle tuntemattomien puiden lehtiä, kuin paperista leikattuja koristeita. Räkättirastaat ahmivat marjoja.

Kun olimme kävelleet pyörätietä loputtomasti ja kun seutu oli jo alkanut pusikoitua, isä pysähtyi.

- Ei se taia täältä lähteä, hän sanoi ja nykäisi baskerin päästään.
- Nyt se jäi näkemättä.

Äiti naurahti ja työnsi kätensä takintaskuihin, niin kuin hänellä olisi ollut kylmä.

– Millon me päästään kotiin, Sonja tokaisi.

– Mennään jo, sanoin siskoni vuoksi, mutta pyysin Jumalaa mielessäni etsimään meille sen paikan, josta rynttyyrit lähtisivät.

Olimme tulleet rautatiesillalle asti. Ikivanha silta yhdisti kaksi valtiota, joiden välissä syvänsininen joki virtasi. Missään ei näkynyt satamalaituria eikä risteilyaluksia eikä veneitä. Pelkkää autiota jokivartta ja pajukoituvaa heinikkoa.

Kattokaa kuinka sieviä, äiti sanoi, kun olimme löytäneet kadun joka vei rannasta takaisin kohti keskustaa. Hän tarkoitti värikkäitä taloja, joita oli tien molemmin puolin kuin legopalikoita, ja hoidettuja pihoja pienine tuulimyllyineen. Kunhan tehtäisiin töitä – kunhan äitillekin löydetäisiin täältä työ, he olivat suunnitelleet, mekin vielä ostaisimme oman talon. Eihän tässä ole mitään hätää, isä sanoi kun aurinko alkoi laskea ja tuuli pölytti hiekkaa jalkakäytävällä. Merelle päästäisiin sitten myöhemmin.

Minä olin täysin kyllästynyt siihen kävelyyn.

Keskustan kahviloiden ikkunoissa roikkui lämpimän keltaisia valonauhoja, kuin jouluvaloja vaikka oli vasta syksy.

– *Hej!* isä sanoi, kun astuimme sisään kuppilaan.

– *Kudaa*, äiti heläytti.

– *Jasså*, sanoi myyjä valkoisessa hatussaan ja pyyhki käsiään liinaan.

Kahvilassa oli vain pari asiakasta. Äiti eteni hyväntuulisena leivonnaisten luokse. Seurasin häntä. Viinereitä ja kermaleivoksia, keksejä ja kakunviipaleita, valtavan kokoisia korvapuusteja jotka kiilsivät uunituoreina. Säikähdin kun äiti tönäisi minua kädestä. Päätä nyt, hän kuiskasi. Myyjänainen katsoi minua silmiin. Hymylikö hän? Pullia oli vaikka minkälaisia joista piti summassa valita, samalla kun huomasin isän sukaisevan kammalla hiuksiaan.

– Vi taar kaffe – o pyllar, isä sanoi.

– Jahah.

– Häär, isä sanoi ja osoitti vitriiniä. – Ok häär.

– Puhuthaan suomiaki, valkohattu sanoi.

Isä tähtäsi kampaan takaisin povitaskuunsa.

Riisuimme takkimme tuolinkarmille ja asetuimme kahville. Koko seinä oli lasia ja siinä oltiin kuin näyteikkunassa. Isä pisti sokeripalan huulilleen ja ryysti kahvilientä sen läpi, Sonja häpesi ja katseli ulos kadulle.

Kun isä hetken kuluttua virnisti äitille, sokeri oli tipahtaa huulilta ja hän läikäytti kahvia paidalleen.

Äiti nauroi. – Eipä arvattu mihin vielä joudutaan – tänne asti päästiin!

– Tästä se lähtee, isä sanoi.

Hän hörppi kahvinsa nopeasti. Sen jälkeen hän pisti kädet puuskaan ja vaipui ajatuksiinsa. Jostain oli päässyt sisään pieni vaalea perhonen, minä huomasin, se lehahteli pöydästä toiseen ja pitkin suuria ikkunalaseja kuppien kilahdellessa lautasille. Äidin eteen tipahti punainen pisara. Se sotki pöydän pellavatabletin.

– Mistä se tipahti, isä kysyi.

Äiti katsoi tahraa pöydällä ja kosketti nenäänsä.

– Mistä se tuli? isä toisti. – Hae paperia, hän huudahti Sonjalle.

Sonja pomppasi tuolista ja toi tiskiltä servettejä. Äiti nojasi niskaansa taaksepäin ja painoi sormella nenänalustaan.

– Mikä sulle tuli? isä kysyi.

Äiti käänteli hitaasti päätään. – Rauhotu. Eihän tässä mitään.

Samassa ulkoa alkoi kuulua vaimeaa, ukkosen kaltaista ääntä. Se voimistui kun valtavan kokoinen auto huojahteli liikenteen seasta näkyviin. Sonja laski servetit pöydälle ja tuijotti ulos kuten minäkin. Jyrinä täytti kahvilan ja amerikanauto pysähtyi lopulta suoraan ikkunan eteen. Kromattu moottori työntyi konepellistä ulos. Ovi tömähti kiinni kuin pankkiholvi.

– Mikä se tuoki on?

– Dodge Coroner, minä vastasin isälle, se luki lokasuojassa.

Kahvilaan astui pitkätukkainen mies pillifarkuissa ja käärmeiltä näyttävissä bootseissa. Hänellä oli korvakoru ja farkkutaikin rintataskuissa peltilätkiä. Mies tervehti kahvilan naista, sanoi meillekin *hejsan* ja jäi katsomaan äitiä, joka istui pää takakenossa ja piteli punertavaa tuppoa kasvoillaan.

Isä kääntyi takaisin pöytään päin ja rykäisi. Hän napautti niskaansa ylös sen merkiksi, että me lähtisimme.

ICA Market kuhisi ihmisiä kun isä räknäsi määriä mitä saisimme tuoda voita ja sokeria rajan yli. Äitillä oli tuppo nenässä. Hänen poskensa olivat kalvenneet. Lapoin voita kärryyn suurista laareista joiden ympärillä tuppisuiset suomalaiset tungeksivat. Kysyin isältä että miksi näitä pitää ostaa niin paljon. Isä sanoi että mitä enemmän ostetaan, sitä enemmän tienataan. Sokerisäkkejä löytyi kätevästi käytävän varrelta ja Bob bland -mehukanistereita trukkilavoilta, jotka kasvoivat kassojen liepeillä kuin vuoret. Merimatkaa varten puettut takit ja huivit tuntuivat mahdottoman kuumilta.

Koko Lappi oli lauantaina liikenteessä ja tullin kohdalla jono seiso. Ihmisiä komennettiin ulos autoista. Isä sammutti radion. Kohta ollaan kotimaassa. Paljonko sitä sokeria sai tuua, äiti kysyi ja työnsi paperimytyn käsilaukkuun. Verta tihkui yhä. Älkääpä sitten pyörिकö, isä sanoi.

Kun tullimies viimein heilautti kämmentään, isä hyppäytti autoa ripeästi ja toppasi tismalleen suikkapään eteen.

Kädet lanteilla virkamies tarkkaili meitä tuulilasin läpi.

– Avaa ikkuna, äiti kuiskasi.

– Nytkö jo?

Miehen niska oli kaikesta penkomisesta kyyry. Hän lähestyi hitaasti. Isä veivasi ikkunan auki. Äitikin laski päätään että näkisi miehen kasvot mutta tämä seiso nyt leuka pystyssä auton vieressä, työnsi kädet takkinsa taskuihin ja näytti hirvittävän väsyneeltä kun hänen kantapänsä kohosivat, selkä nytkähti eteenpäin ja hän sylkäisi sanat suustaan.

– Automaattisesti peräkontti auki!

Isä hätkähti ja katsoi äitiä joka piteli taas nenätuppoa ja pidäteli nauruaan. Sitten hän rytkäytti oven auki, samoin kuin äiti, ja

me nousimme kaikki autosta tullialueen asvaltille. Isä avasi peräkontin. Voit ja mehut ja sokerit olivat täysin näkösällä, niin kuin piti.

– Ja mikä on tämä, mies sanoi ja osoitti peräkontin nurkkaa.

Isä ei ymmärtänyt.

– Mikä.

– Porakoneelta näyttää, tullimies sanoi, puhalsi ilmaa suustaan ja päästi sarjan pörähdyksiä huultensa välistä.

Työkalujen luvaton kuljettaminen rajan yli. Isä välttyi nipin napin sakoilta. Hän sai kirjallisen huomautuksen, elämänsä ensimmäisen. Hiljaisena ja itsekseni ähkien hän ajoi sen jälkeen kohti kotia. Äiti katseli vieressämme kimaltavaa kaupunginlahtea ja hymyili koko matkan.

Uusia kuulaita syysaamuja tuli jonossa, ja vaikka ilman olisi pitänyt jo pakastua, päivät pysyivät kaupungissa sitkeästi plussan puolella. Äiti oli saanut töitä. Hän pääsi lämpölaitokselle osaikaiseksi kirjanpitäjäksi. Isä osti täytekakun ja ompelukoneeseen uuden kaasupolkimen.

Minulle sillä ei ollut suurempaa merkitystä, mutta lähdin usein yksin kotoa kouluun, sillä Sonjan päivä alkoi jo aikaisemmin ja isä oli töissä.

Äiti laitto minulle yleensä vaatteet valmiiksi ja juustonäkkileivät keittiön pöydälle muovikelmuun. Sain myös oman avaimen, jonka pujotin villalangalla kaulaan, paidan alle.

Pyöräilin kouluun pitkissä alushousuissa ja villakampeissa joiden kanssa sai tunneilla hikoilla. Uusi ympäristö oli tietenkin hermostuttanut minua. Olin kuitenkin jo kuudennella, koulun vanhimmalla luokalla. Pojat keskustelivat välitunneilla musiikista. He tiesivät siitä paljon, ja heillä oli yläasteella isoveljiä ja siskoja jotka tiesivät vielä enemmän.

Tässä kaupungissa välitunneilla jauhettiin musiikkityyleistä jollaisista en ollut kuullutkaan. Itä-Lapissa olin yrittänyt tunnistaa opettajan pyörityksiltä kelanauhoilta englannintorvea ja oboeta, mutta nyt luokkakaverini puhuivat bändeistä, joiden musiikki saattoi olla kummallista örinää, tai *nyy eitsiä*.

Tommilla oli mielipide kaikkeen. Hänen kanssaan oli vaikea olla eri mieltä. Hän istui takapulpetissa kädet puuskassa kun muut kävivät näyttämässä hänelle uusia kasettejaan. Aivan paska, hän sanoi, sole mistään kotosin. Jokaisella meidänluokkalisella piti olla oma suosikkibändi, ja kaikkien piti ottaa huomioon mitä mieltä Tommi siitä oli.

Mutta ei aivan kaikkien. Vatsassani oli tuntunut jo useamman päivän ajan epämääräistä kutitusta aina kun huomasin erään Sannan vilkaisevan minua. Pulpettini oli ikkunaseinällä ja Sanna istui eturivissä kiiltävänvaaleat hiukset hartioillaan. Hänen kasvojensa iho oli maidonvalkoinen, ja hänen lempeät silmänsä katsoivat joskus minua. Heidän perheensä asui Juhannussaarella, kerrostalossa joka oli lähimpänä kaupunginlahtea. Sanna kävi musiikkiopistossa, olin nähnyt hänet nuottivihkon kanssa käytävällä kun olimme viemässä äidin kanssa Sonjaa sinne ensimmäisen kerran.

Kaikki Sannan viisi isosiskoakin soittivat musiikkiopistossa. Hän luki jo silloin nuoteista, me muut opettajien käsimerkeistä, ja hän osasi kertoa uskonnon tunnilla tarinoita joihin ei ollut nokan koputtamista: miten viidellä leivällä ja kahdella kalalla oli ruokittu tuhat ihmistä tai miten valas oli nielaisut erään Joonaksen, mikä oli ollut tälle ihan oikein. Hän oli kaikissa aineissa niin hyvä että ylivoima lankesi hänelle luonnostaan kuin kymppi käytöksestä. Tytön sisältä tulvi lämpöä ja viisautta.

Luokallamme oli myös myöksiä ja äkkipikaisia oppilaita, heitä jotka eivät koskaan sanoneet mielipidettään kuulemastaan musiikista. Heitä kiinnosti vain tieto siitä, oliko se *rienaavaa*.

Minun edessäni olevassa pulpetissa istui Kirsi. Hänen punertavat hiuksensa oli käherretty ylöspäin samalla tavalla kuin kaupungin pääkadulla maleksivilla tytöillä ja hän söi koko ajan purkkaa. Kirsillä oli farkkutakki, josta hänen isosiskonsa oli repinyt hihat irti ja jonka rintataskuun oli piirretty *rauhanristi*, hän kertoi minulle sen. Koulu ei juuri kiinnostanut Kirsiä. Hän otti kaikesta hyvin tyynesti, paitsi koirat ja Pelle Miljoonan. En tiennyt mitä hän ajatteli minusta, olinhan uusi luokalla, enkä ollut vielä kertonut hänelle mitä musiikkia kuuntelen, sillä en tiennyt sitä itsekään.

Vain pari viikkoa myöhemmin kaupunkiin oli tulossa markkinat, ja sinne kaikki olivat menossa, siellä olisi kasetteja myynnissä. Mutta että minkälaisesta musiikista minä oikein pidin – se oli yhtäkkiä pakko päättää.

Välitunnilla, kun olin juuri lähdössä pihalle pelaamaan jalkapalloa, näin Sannan istuvan yksin ikkunasyvennyksessä lukemassa kirjaa.

Jäin sitomaan kengännauhoja.

Annoin kavereitteni mennä. Liikuskelin lähemmäksi ikkunaa hajamielistä näytellen, lopulta pääsin metrin päähän hänestä.

Kirja oli nuottivihko. Katsoin pihalle, missä alemmpiluokkalaiset säntäilivät sinne tänne. Sanna tuoksui metsälle, jollekin kesäiselle shampoolle. Hän sulki vihkon.

– Käykkö sinä soittotunnilla, kysyin.

– Käyn, Sanna sanoi ja katsoi hänkin nyt ulos.

Kvisti, meidän luokan rauhattomin poika ja joku rinnakkaisluokkalainen retuuttivat toisiaan pyörätelineiden luona.

– Käykkö sinä? Sanna kysyi.

– En... minun sisko käy. Mitä sinä soitat?

– Pianoa.

– Okei, sanoin, ja tunsin että minun olisi yritettävä vielä jotakin.

– Mitä sulla on siitä soittoläksynä?

Sanna aukaisi kirjan uudestaan ja tuijotti sitä. Vasta pitkän ajan kuluttua hän nosti kasvonsa.

– Etydejä. Et nää tiiä niitä.

– Okei, hyvä, minä sanoin. – Ihan hyvä.

En keksinyt enää mitään juteltavaa.

– Heippa! sanoin, ja lähdin juoksemaan.

Ryntäsin käytävää päähän saakka, tartuin kaiteeseen ja linkosin itseni rappusiin. Pompin portaat alakertaan ja syöksyin ovesta ulos luokkamme poikien luokse. He puhuivat *The Clashista*. Samasta bändistä jonka kangasmerkkejä olin nähnyt pankin edustalla notkuvien nuorten takinhihoissa. Isä inhosi sellaisia.